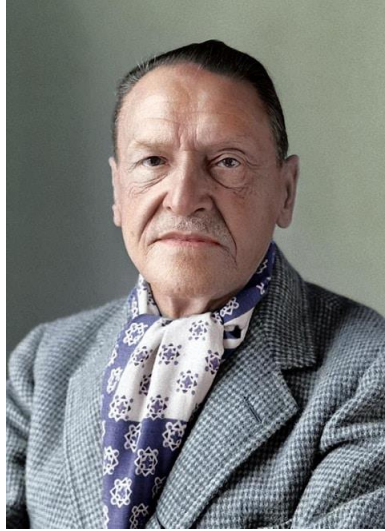

**Публічна бібліотека Збараської міської ради
Відділ інформації, реклами, удосконалення методики
та практики бібліотечної роботи**

**«Багатогранна
творчість Сомерсета
Моема»**

Інформаційна довідка

Збараж – 2024

Упорядник: В. Радовська, зав. відділом інформації,
реклами, удосконалення методики та
практики бібліотечної роботи

Комп'ютерний набір: В. Радовська

Відповідальна за випуск:

О. Бойко, директор
КУ «Публічна бібліотека
Збараської міської ради»

Багатогранна творчість Сомерсета Моема [Текст]:
інформаційна довідка / Публічна бібліотека ЗМР, від. інформ.,
реклами, удоскон., методики та практики бібл. роботи; упоряд. В.
Радовська. – Збараж: [б.в.], 2024. – 14 с.

Інформаційна довідка присвячена 150-річчю від дня народження
письменника *Вільяма Сомерсета Моема*.

Видання буде корисним для вчителів та викладачів зарубіжної
літератури, а також учням та студентам для кращого засвоєння
навчальної програми, написання рефератів, контрольних, курсових,
дипломних робіт.

Електронну версію видання можна переглянути за посиланням:
<http://zbarazh-library.com.ua/writen-people.html>

© Відділ інформації, реклами, удосконалення методики та
практики бібліотечної роботи, 2024

© Публічна бібліотека Збараської міської ради, 2024

Вільям Сомерсет Моєм

народився 25 січня 1874 року в Парижі. Його батько Роберт Ормонд Моєм походив з родини успішних британських правників, які вже понад сто років займалися юриспруденцією. Дід майбутнього письменника по батьковій лінії був одним із засновників Спілки

юристів у Лондоні, видав чимало професійних робіт і одну збірку художніх есе. Батько письменника працював юрисконсультантом при британському посольстві у Франції. Зомолоду він подорожував Європою, Північною Африкою і Близьким Сходом, мав вдома чудову колекцію етнічних раритетів і книг. У сорокарічному віці він одружився з двадцятирічною Едіт Мері Снелл попри те, що мав дуже непривабливу зовнішність. Мати письменника походила з родини британського колоніального військовика. Його дід по матері рано помер, а бабуся писала салонні романи і «романи для дівчат».

Батьки Сомерсета Моєма жили в любові і злагоді. За 18 років подружнього життя вони народили шестеро дітей, причому мати письменника померла під час останніх пологів, ослаблена довготривалим туберкульозом. Народження Вільяма батьки спеціально спланували на території посольства, щоб дитина мала законні підстави говорити, що народилася на території Великої Британії. Очікувалося прийняття закону, за яким всі діти, які народилися на французькій території, автоматично ставали французькими громадянами і, таким чином, після досягнення повноліття підлягали участі у війні, якщо вона була.

В ранньому дитинстві хлопець мав няню-француженку і розмовляв майже виключно французькою. Втративши матір у восьмирічному віці, а батька – у десятирічному, він став брати уроки англійської у посольського священника. Після цього був відісланий до дядька – Генрі Макдональда Моєма, який служив вікарієм в англійському місті Вітстебл. Граматичні помилки в мові дитини, до

яких долучилися заїкання, малий зріст і погане здоров'я, перетворили Вільяма на предмет кепкувань у початковій школі. Це вплинуло на його вдачу – хлопець ріс сором'язливим, неговірким і нетовариським, а виховання в пуританському середовищі зробило його ще й дуже вимогливим до якостей інших. Як наслідок, замолоду він вирізнявся зверхністю, нетерпимістю до чужих помилок, емоційною холодністю. Як критично він зауважував пізніше, до його комунікативних «недоліків» належали нездатність запам'ятовувати власні жарти і розповідати анекдоти, відраза до алкоголю.

До початку письменницької кар'єри Сомерсет Моєм відвідував Королівську школу в Кентербері, потім вивчав літературу і філософію в Гайдельберзькому університеті. По закінченню навчання Моєм вже знав французьку, німецьку й італійську мови окрім рідної англійської. Повернувшись до Лондона, він за порадою

опікуна, поступив до Медичної школи лікарні святого Томи. Цей вибір не мав нічого спільного з його уподобаннями і був обумовлений поняттями про належний соціальний статус. Спочатку Моєм навчався у школі без задоволення, віддаючи дозвілля літературним спробам. Однак на старших курсах і під час практики, яку він проходив у

бідних кварталах Ламбета, медицина йому сподобалась, оскільки давала змогу ближче познайомитись з людською природою. В цей же період свого життя він здійснив дві подорожі Італією. Гайдельберзький та італійський епізоди свого життя він пізніше висвітить у романі «На вістрі бритви», а досвід, отриманий ним у бідняцьких кварталах Лондона, став основою його літературного дебюту – роману «Ліза з Ламбета» (1897).

Перший успіх справив на молодого письменника хибне враження – йому здалося, що його майбутнє забезпечене. Тому він кинув медичну практику і оселився в Іспанії, де вивчав мову цієї країни. У Севільї він прожив рік. Пізніше захопився російською літературою і вивчив російську мову.

У сорокарічному віці Сомерсет Моєм відчував себе втомленим життям і хотів змінити середовище. Нагодою для цього стала Перша

світова війна. Скориставшись своїми зв'язками, він влаштувався водієм до санітарної частини, дислокованої у Франції. Свій роман «Тягар пристрастей людських» він редагував під Дюнкерком під час бойового затишшя. На службі письменник зустрів Джеральда Гекстона, який залишався його сексуальним партнером до власної смерті у 1944 році. Роботу водієм Сомерсет Моєм невдовзі змінив на службу у розвідці. Рік він провів у Швейцарії, де підірвав слабе здоров'я. Потім зробив короткий візит у драматургічних справах до США. Неприємності в особистому житті спонукали його вирушити у мандри Полінезією. Морську подорож на кораблі він здійснив разом з Джеральдом Гекстоном. Ця мандрівка наповнила його новими враженнями і натхненням, які письменник виклав у таких популярних оповіданнях як «Макінтош», «Дош», «Падіння Едварда Барнарда».

1917 року, повернувшись до Америки, він отримав пропозицію від британської розвідки MI-5 вирушити з таємною місією до Петрограда. Не зважаючи на те, що в цей час у письменника виявили туберкульоз, він погодився. В Росії він познайомився з терористом Борисом Савінковим, а також готував аналітичні доповіді на предмет інтелектуального стану російського суспільства. Моему належить рідкісне для свого часу визначення перспектив еволюційно-демократичного поступу в Росії:

«...Шар культурних та освічених людей в російському суспільстві настільки тонкий і слабкий, що достатньо одного струсу і країна скотиться у варварство».

Враження від цієї місії стали основою для його оповідання «Білизна містера Харрінгтона». Під час своєї місії письменник-розвідник не мав можливості користуватися послугами, які легально надавали працівникам посольства, голодуючи, як і більшість петербуржців, він остаточно занедужав. Після повернення до Англії на два роки усамітнився в туберкульозному санаторії в Шотландії. Там він почерпнув матеріал для чергового оповідання («Санаторій»).

Одужавши, Моем вирушив до Китаю. Так само як і перша подорож Полінезією, цей круїз сповнив його новими враженнями і багатим матеріалом для творів. Загалом письменник зробив сім вояжів до Південно-Східної Азії. За мотивами цих мандрівок він написав оповідання «На околиці імперії», «Міраж» і роман «Візерунковий покрив».

1928 року письменник придбав віллу на Кап-Ферра (Французька Рів'єра) і жив на ній з невеликими перервами до самої смерті. Моем помер від пневмонії 16 грудня 1965 року у французькому містечку Сен-Жан-Кап-Ферра поблизу Ніцци. Його прах розвіяли поблизу бібліотеки Королівської школи в Кентербері.

Творчість Сомерсета Моема.

Інтерес до літератури Сомерсет Моем виявляв з дитинства. Вже з раннього віку він багато і охоче читав. Свій перший твір – роман «Ліза з Ламбета» – написав у віці 23 років. В основу цієї книги були покладені його особисті враження від спілкування з біднотою, які він отримав під час лікарської практики у Медичній школі лікарні святого Томи. Ця книга отримала схвальні відгуки, але значною подією в літературному середовищі так і не стала – молодого письменника просто ніхто не помітив. Після цього Моем створив декілька оповідань і два романи, один з яких, «Місіс Креддок» мав успіх.

Не зважаючи на це, Сомерсет Моем спробував себе як драматург, оскільки вважав, що драматургічна форма більше підходить його перу. Тривалий час він безуспішно намагався пробитися на сцену з кількома одноактними п'єсами і однією багатоактною («Порядна людина»), але їх не хотіли ставити не тому, що вони були невдалі, а тому що антрепренери боялися ризикнути з нікому не відомим автором.

Зрештою його п'єси почали ставити і з цього часу вони мали незмінний успіх. Серед найвідоміших його п'єс «Леді Фредерік» (1907), «Хліби і риби» (1911), «Коло» (1921), «Шепці» (1933). Маючи стабільні високі доходи і славу, Моем не мав на що нарікати, але був невдоволений режисерським свавіллям: часто його п'єси на сцені виглядали не так, як їх бачив сам драматург. Не маючи змоги і бажання нав'язувати іншим свою думку, Моем вирішив, що сам драматургічний формат накладає певні обмеження на його творчість.

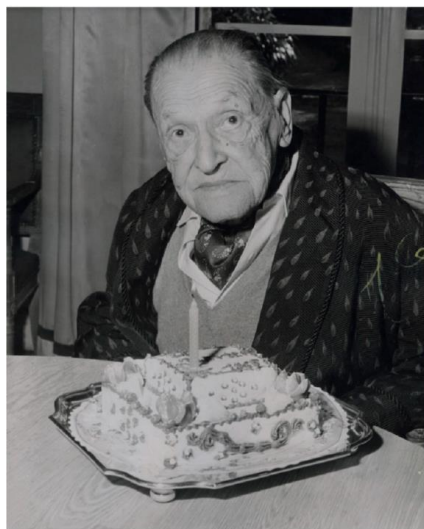
Порвавши з театром, він вирушив у подорож Південним морями, під час якої написав кілька оповідань, в основу сюжету яких були покладені його особисті враження від мандрівки. Будучи уважним спостережником, вміло переплітаючи дійсні події з власною уявою, Сомерсет Моем насичив твори глибоким психологізмом, вони вирізнялися несподіваною, часто трагічною кінцівкою. Спочатку оповідання так само не хотіли друкувати через побоювання, що колишній драматург може бути неуспішним в новому жанрі. Однак публікація вже першого з них («Дош», 1921) отримала схвальні відгуки критиків. Після цього слава Моема як прозаїка не забарилася, що дозволило йому видати оповідання окремою книжкою.

Одночасно з оповіданнями Сомерсет Моем почав писати і твори великого формату. Після «Лізи з Ламбета» він написав у 1915 році роман «Тягар пристрастей людських», який багато в чому є автобіографічним. Спочатку цю книгу не сприйняли в англійських і американських літературних колах, але Теодор Драйзер назвав її геніальною, порівнявши з симфонією Бетховена. З того часу роман не виходив із друку. У 1919 році наступним став «Місяць і мідяки». В цьому творі за основу сюжету письменник обрав біографію відомого художника Поля Гогена. Після тривалої перерви у 1925 році він написав роман «Візерунковий покрив» і «Пряники і ель» (1930).

1928 року вийшла його нова збірка «Ешенден, або Британський агент», що містила оповідання про секретного агента Ешендена, який виконує завдання британської розвідки. Прототипом цього героя став сам письменник, якому також довелося виконувати таємні місії на дипломатичній службі. Стиль цих творів не був ані пригодницьким, ані детективним, вони були скоріше оповідями про життя людей, так само глибоко психологічними і життєвими, як і попередні.

1938 року письменник, перебуваючи вже у поважному віці, повернувся до автобіографічного напрямку. Свої життєві погляди і спогади він виклав у романі «Підсумовуючи». В цей час він продовжував писати й оповідання, які виходили друком у різних журналах. Останнім з його великих романів став «На вістрі бритви» (1944, укр. пер. 1989). Після цього письменник віддавав перевагу малій прозі, продовжуючи писати оповідання до 1962 року.

Як зазначав письменник, він не любив книг, написаних барвистими і складними метафорами, і сам уникав писати в подібному стилі. За це критики неодноразово закидали йому надмірну лаконічність і сухість викладу. Однак будучи противником снобізму, Сомерсет Моєм виступав проти літератури, зрозумілої лише самим аристократам і естетам. Саме цій принциповій простоті, яка робила його твори доступними не тільки витонченим знавцям, але і пересічним читачам, він і завдячує своєю великою популярністю. Водночас, письменник наголошував на постійному самовдосконаленні, яким він займався до глибокої старості, не спочиваючи на заслужених лаврах. Джерелом навчання для нього були твори інших літераторів, які постійно і у великій кількості він читав. З одного боку, до цього його спонукала робота літературним критиком, з іншого, особисті звички, адже за його зізнанням, майже всі книжки він прочитував до кінця. Така кропітка робота призвела до того, що Сомерсету Моєму вдавалося небагатьма простими і сухими фразами висловити те, на що іншим письменникам не вистачало багатьох слів. Ще однією рисою його творчості був реалізм. Практично всі його твори містять автобіографічну складову: іноді приховану під іменем якогось персонажа, а часто і явну. Багатий досвід, отриманий Моєм в різних частинах світу, надавав його романам і оповіданням особливої правдивості і колориту.

Про цю людину, яка прожила довге і бурхливе життя, багато говорили і пліткували. Він був найпопулярнішим прозаїком і

драматургом 30-х років ХХ ст., театри поставили більше 30 його п'єс. Крім того, твори Моєма часто і з успіхом екранізувалися.

Кілька цікавих фактів з біографії письменника.

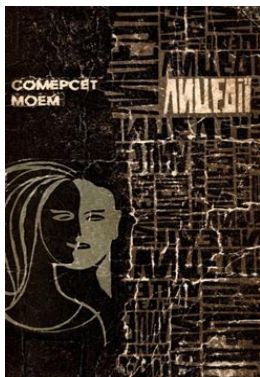
- ✓ Моєм отримав диплом терапевта і хірурга, але не став займатися лікарською справою, а вважав за краще письменницьку працю.
- ✓ Перший літературний твір він написав ще в юності, але, отримавши відмову від видавництва, спалив його.
- ✓ У 23 роки письменник опублікував свій перший роман «Ліза з Ламбета», потім став писати п'єси. Коли йому було 34 роки, в Лондоні з величезним успіхом одночасно йшли 4 його п'єси.
- ✓ У роки Першої світової війни Моєм працював агентом британської розвідки. Під час Другої світової війни працював у Голлівуді сценаристом.
- ✓ З-під пера письменника вийшло 25 п'єс, 21 роман і понад 100 оповідань. Чимало творів носять автобіографічний характер. «Я не народився письменником, я ним став», – так говорив він про себе.
- ✓ Моєм був спостережливим і не був сентиментальним. За ці якості його називали «англійським Мопассаном». Цікавий сюжет, чіткість фраз, простота і, в той же час, краса мови – ось що виділяє його серед багатьох письменників.
- ✓ Могили у Сомерсета Моєма немає – його прах розвіяний біля стін Бібліотеки Моєма в м. Кентербері (Англія).

Література.

Моем, С. Лицедії [Текст] / С. Моем – Київ: Дніпро, 1967. – 223

с.

Роман «Лицедії» – це історія життя талановитої лондонської акторки, яка непомітно для самої себе мало не стала на слизький шлях зради улюбленого мистецтва.

Моем і в цьому романі виступає як майстер філігранного психологічного аналізу, як знавець життя англійських аристократичних та артистичних кіл, до яких належав сам і які з витонченим сарказмом викриває в крапцях своїх творах.

Моем, С. Місяць і мідяки. На жалі бритви [Текст] / С. Моем – Київ: Дніпро, 1989. – 350 с.

Романи, представлені в цій книжці, своєрідно об'єднує властива письменникові «східна тема», що базується на протиставленні двох цивілізацій – Заходу і Сходу. Герої Моема – люди незвичайних долі і характерів – кидають виклик буржуазній естетиці й моралі, кожен прагне знайти абсолютну істину і переживає свою, сповнену пригод і драматизму, життєву одісею.

Моем, В.С. Розмальована вуаль [Текст] / В.С. Моем – Київ: BookChef, 2022. – 350 с.

На кого чекала Кітті, даючи відмови численним претендентам на її руку? Радше просто пливла за течією, байдужа до світу у своєму снобізмі Її чоловіком став молодий бактеріолог Волтер Фейн – перший, хто з такою незвичною серйозністю освідчився їй. Перший, хто трапився на шляху, коли Кітті вирішила побратися раніше за свою молодшу сестру Та в Гонконгу їй стало нудно, нудно, нудно Швидкоплинний роман з

харизматичним Чарлі закінчиться з першим складним випробуванням, і Кітті вирушить з нелюбим чоловіком до Мей-тан-фу, де вирує холера. Попереду – смертельна небезпека. І непевний шлях до світу, повного барв і нових сенсів, світу, що так довго ховався від неї за розмальованою вуаллю ілюзій.

Моем, В.С. *Teatr* [Текст] / В.С. Моем – Київ: BookChef, 2022. – 272 с.

Джулія Ламберт – найліпша актриса Англії. Їй сорок шість років; вона вродлива, багата, знаменита; зайнята улюбленою справою у власному театрі; її шлюб вважають ідеальним; у неї дорослий син...

І так триває до зустрічі з Томасом Феннелом – молодим бухгалтером, якого найняв Майкл, чоловік Джулії, щоб навести лад у рахункових книгах театру. На подяку за те, що Том дав раду з бухгалтерією, Майкл представляє його своїй знаменитій дружині. Бідолашний хлопчина неймовірно бентежить, червоніє, блідне, і Джулії це приємно – адже вона живе захопленням публіки. Щоб остаточно ошчасливити юнака, актриса дарує йому свою фотографію. Перебираючи старі знімки, Джулія згадує своє життя. Роман між молодим шанувальником і зною актрисою – звичайний сюжет.

А втім, які наслідки цього роману? Кому ж Джулія подарує своє серце, і чи почуття стане для неї новою реальністю буття? Зважмо, що актори та їхні ролі – суть символи того безладного, безцільного театру дій, що зветься життям. А єдиною реальністю для них є лише гра...

Моем, В.С. *Тягар пристрастей людських* [Текст] / В.С. Моем – Київ: BookChef, 2021. – 768 с.

«Тягар пристрастей людських» – напівбіографічний роман автора, який тричі екранізували та який набув слави культового твору ХХ століття. Це історія Філіпа Кері, невтомного шукача сенсу життя. Упродовж усього життя – під час навчання в Німеччині, Лондоні, Парижі, – герой не полишає мрії стати художником. Довгі розмови про вічне стають ковтком живої води, додаючи наснаги не зупиняться у пошуках себе та істини. Та що, як відповіді на ці запитання вже давно були відомі Філіпові? Його доля круто змінюється, коли він відкриває для себе світ людських пристрастей.

Проте цей вир згубних бажань і душевних мук перетворюється на неабиякий тягар...

* * * * *

Моєм, С. Доц [Текст] / С. Моєм // Всесвіт. – 2010. – № 5-6. – С. 78-114.

Моєм, С. Сповідь Жана Шарвена [Текст] / С. Моєм // Всесвіт. – 2011. – № 9-10. – С. 103-117.

* * * * *

Вільям Сомерсет Доц [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // Всесвіт. Український журнал зарубіжної літератури. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2005-2020. – Режим доступу: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/746/41/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 10.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Друг у біді [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // УкрЛіб. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2045>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Зимовий круїз [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // УкрЛіб. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2046>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Лев'яча шкура [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // УкрЛіб. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим

доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2047>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Радощі життя, або Сімейна таємниця [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // УкрЛіб. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8854>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Сповідь Жана Шарвена [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // Всесвіт. Український журнал зарубіжної літератури. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2005-2020. – Режим доступу: <https://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/921/41/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 10.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Сповідь Жана Шарвена [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // УкрЛіб. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2048>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моєм. Шлюб із розрахунку [Електронний ресурс] / В.С. Моєм // УкрЛіб. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2049>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Сомерсет Моєм. Коник і Мураха [Електронний ресурс] / С. Моєм // Поетичні майстерні. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: <https://maysterni.com/publication.php?id=138005>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 10.01.2024.

Сомерсет Моєм. Мейг'ю [Електронний ресурс] / С. Моєм // Поетичні майстерні. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: <https://maysterni.com/publication.php?id=138006>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 10.01.2024.

Сомерсет Моєм. Сальваторе [Електронний ресурс] / С. Моєм // Поетичні майстерні. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: <https://maysterni.com/publication.php?id=138007>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 10.01.2024.

Сомерсет Моєм. Чоловік зі шрамом [Електронний ресурс] / С. Моєм // Поетичні майстерні. – Електрон. текстові дані. – [Україна], 2015. – Режим доступу: <https://maysterni.com/publication.php?id=112187>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 10.01.2024.

* * * * *

Моем, Вільям Сомерсет [Текст] // Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник: у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Щавурського. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. – Т. 2 : Л- Я. – С. 197.

* * * * *

Біографія Сомерсет Моем [Електронний ресурс] // Кругозір. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2024. – Режим доступу: <https://kruhozor.org.ua/biografiya-somerset-moem>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Видано книгу про тасмне життя Сомерсета Моема [Електронний ресурс] // Друг читача. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2009. – Режим доступу: <https://vsiknygy.net.ua/news/4735/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моем. Біографія [Електронний ресурс] // УкрЛіб. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=5779>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Вільям Сомерсет Моем. Життєвий та творчий шлях, біографічні статті [Електронний ресурс] // УкрЛіб. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2000-2024. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/author.php?id=276>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Все, що сталося з нами, ми заслужили. 20 цитат Моема про людей, життя і любов [Електронний ресурс] // UkrMedia інтернет-газета. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2011-2023. – Режим доступу: <https://ukr.media/world/346416/>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Сомерсет Моем [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2024. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сомерсет_Моем, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.

Сомерсет Моем усиновив коханця [Електронний ресурс] // Gazeta.ua. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2015. – Режим доступу: <https://gazeta.ua/articles/history/somerset-moem-usinovic-kohancya/881814>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 12.01.2024.